

44 / Z RAPORU

**MURAT
YÜLEK****PROF. DR. MURAT YÜLEK**

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Sümerbank ve Türkiye'nin kalkınması

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla Türkiye siyasi olarak bağımsızlığını kazandı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından ekonomik bağımsızlık siyasi bağımsızlığın devam etmesinin ana şartı haline geldi. Ekonomik bağımsızlık ise sanayileşme ile sağlanacaktı. İzmir İktisat Kongresinden somut kalkınma kararları çıkmamıştı. Ancak, yeni cumhuriyetin ekonomisinin özel sektör ağırlıklı olacağı hususunda anlaşılmıştı.

Ancak kısa sürede yeni ve somut kararların alınması gerektiği anlaşıldı. Nasıl kılınılacaktı? Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında kalkınma süreci daha çok devlet ağırlıklı olmuştu. Devlet, ulaştırma (demiryolları) başta olmak üzere enerji gibi bazı önemli alanlarda altyapı yatırımlarını artırıyordu.

Eğitim alanında da devlet yeni teknik okulları kurmuştu. Sanayileşmenin ise Meiji Japonya'sında olduğu gibi devlet şirketleri ile sağlanması istenmişti. Daha çok tekstil ve savunma gibi stratejik görülen alanlarda yatırımları devlet yapmıştı. 1920'lerin ikinci yarısında, özel sektörün Osmanlı döneminde olduğu gibi girişimcilik başta olmak üzere gerekli yetkinliklere ve sermayeye sahip olmadığı görülünce, Türkiye'de devletçilik güçlendi. Ancak Türk devletçiliği Sovyetler ne kadar istese de sosyalizm zeminine oturtulmadı. Sanayileşme devlet eliyle yapılacak, bu sayede gerekli yetkinlikle kazanılacak ve sonra özel sektör yatırımları başlayacaktı. Hatta devlet eliyle kurulan tesisler de sonradan özel sektöre devredilecekti. Peki devlet eliyle sanayileşme nasıl sağlanacaktı? İşte bu noktada Sümerbank ve Etibank devreye

girdi. Öncül bazı kuruluşlardan sonra eldeki sanayi kuruluşlarının büyük kısmı Sümerbank'a devredildi. Yeni tekstil fabrikalarını kurma görevi Sümerbank'a verildi. Ardından maden, kimya ve metalürji yatırımlarının yapılması ve yürütülmesi için Etibank kuruldu. Bu iki banka, devlet sanayileşmesinin ana aktörleri oldu.

Her ikisi de "universal" bankalar olarak kuruldu; mevduat toplayabilen bankalar olacaklar ancak aynı zamanda kalkınma ve yatırım bankaları gibi de çalışacaklardı. Yani, kredi vermenin dışında, şirketler kuracaklar, kendi fiziki yatırımlarını yapacaklar veya şirketlere sermaye yatırımı yapabileceklerdi.

Birinci Sanayi Planı (1934-1938) Sümerbank tarafından yürütüldü. Bu dönemde 21 yeni fabrika temeli atıldı. Geç de olsa tamamı tamamlandı. Büyük kısmı tekstil sektöründe olan bu yatırımlara Ruslar ve İngilizler maddi ve teknik destek sağladılar. Tesisler, Bakırköy (İstanbul), Nazilli, Gemlik, Bursa gibi değişik şehir ve kasabalarda kuruldu. İkinci Sanayi Planı, Yakup Kadri, Şevket Süreyya Aydemir gibi entellektüellerin oluşturduğu kadrocuların tüm

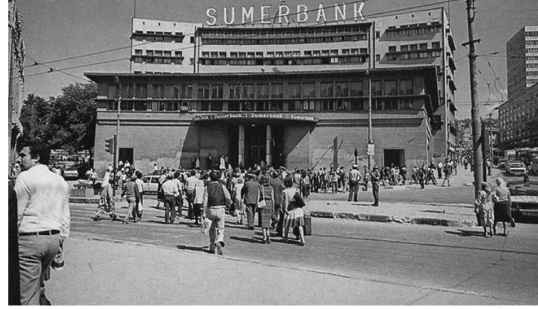

gayretlerine rağmen 1940'lı yıllarda uygulanmadı. Ardından 1940'ların sonunda Marshall yardımları sürecinin şartı olarak sanayileşme süreci tamamen durduruldu.

Ancak 1950'li yıllardan itibaren Sümerbank yatırımlarına devam etti. Kayseri, Malatya, Adıyaman, Adana, İzmir gibi illere fabrikalar kuruldu. Erbakan döneminde Sümerbank tekrar atağa geçti. Kısa sürede çok sayıda yatırım yapıldı. Bunlardan birisi de sonraki iktidarlar sırasında tamamlanmayan Defterdar (İstanbul) tekstil makineleri fabrikası idi. Nazilli başta olmak üzere bu fabrikaların kurulduğu şehirlerde kısa sürede kendiliğinden tekstil "kümelenmeleri" oluştu. Bu iller daha sonra Türkiye'de tekstilin merkezi oldu.

Türkiye'nin dünyanın tekstil devleri arasına girmesinde ana rolü Sümerbank oynadı. Sadece kurduğu tesislerle değil. Sümerbank çok sayıda parlak mühendislik öğrencisine burs verdi. Bu gençler sonrasında hem Sümerbank hem de özel sektörde teknik eleman ve sonra da yönetici olarak çalıştı. Türkiye'deki tüm tekstil tesislerinin altında bu bursiyerlerin olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yani Türkiye'nin dünyanın en önemli tekstil üretici ve ihracatçılarından birisi olmasında Sümerbank önemli rol oynadı.

Ayrıca, Türkiye'ye mağazacılığın gelmesini de Sümerbank sağladı. 1940'lı yıllarda Malatya, Adana, Erzurum, Kars gibi şehirlerde halkın durak yeri olan tek mağaza zinciri Sümerbank'a aitti. 1970'li yıllarda Erbakan döneminde, Sümerbank'ın reklam kişisi "Sanayide Devlet" iken ABD'li Sears örnek alınarak mağaza

sistemi yeniden yapılandırıldı. O yıllarda Vehbi Koç da İsviçre'yi ziyaret ettiğinde çok beğendiği Migros zincirini Türkiye'ye getirmeye çalışıyordu.

1990'lı yıllarda, Sümerbank'ın bankacılık kısmı ayrılarak özelleştirildi. Ancak devam ettirilemedi. 2000'li yıllarda ise fabrikaları ayrı ayrı özelleştirildi. Üretim hepsinde değil ama çoğunda durdu. Albayrak grubu tarafından devralınan Konya Ereğlisi fabrikası bunun tek istisnasıdır. Bu arada, Sümerbank markası da ayrıca özelleştirilebilir ve bir değer oluşturulabilirdi. Ancak öyle olmadı.

Sümerbank bir KİT (Kamu İktisadi Teşekkülü) / İDT (İktisadi Devlet Teşekkülü) idi. Yani sermaye sahibi devlet olan bir şirket idi. Bugünün Türkiye'sinde başka "Milli Şampiyonlarımız" (National Champion) var. Çin'deki Huawei şirketi gibi devletin bir şekilde desteklediği şirketler. Kalkınma ve teknolojik sanayileşme için bu şirketlere önem vermeye devam etmemiz gerekiyor.